

1

Arno Kose

Αρχαία Ανατολή και Αίγυπτος

1	Δημιουργία και εξέλιξη πόλεων και κατοικιών στην αρχαία Ανατολή	17
1.1	Η περίοδος της μόνιμης εγκατάστασης (9000 έως 6000 π.Χ.)	17
1.2	Η δημιουργία των πρώτων πόλεων (6000 έως 3200 π.Χ.)	24
1.3	Η εποχή των πρώιμων εξελιγμένων πολιτισμών και του ανταγωνισμού των πόλεων-κρατών (3200 έως 2350 π.Χ.)	30
1.4	Η εποχή των πρώτων επικρατειών (2350 έως 2000 π.Χ.)	34
1.5	Αρχαία και μέση βαβυλωνιακή περίοδος (2000 έως 1000 π.Χ.)	38
1.6	Νεοασσυριακή και νεο-υστεροβαβυλωνιακή περίοδος (1000 έως 539 π.Χ.) ...	43
2	Δημιουργία και ανάπτυξη πόλεων και οικιών στην Αίγυπτο	51
2.1	Από την εποχή της μόνιμης εγκατάστασης έως την περίοδο των πρώτων δυναστειών (5000-2640 π.Χ. περίπου)	51
2.2	Αρχαίο Βασίλειο και Πρώτη μεταβατική εποχή (2640 έως 2040 π.Χ.)	55
2.3	Το Μέσο Βασίλειο και η Δεύτερη μεταβατική εποχή (2040 έως 1551 π.Χ.).....	60
2.4	Το Νέο Βασίλειο (1551 έως 1070 π.Χ.)	72
3	Έπιπλα και οικοσκευή των σπιτιών της Αρχαίας Ανατολής και της Αιγύπτου	84
4	Η καθημερινή ζωή	87
4.1	Στα νοικοκυριά της αρχαίας Ανατολής	87
4.2	Στα νοικοκυριά της αρχαίας Αιγύπτου	90
	Ανάλυση βιβλιογραφικών συντομογραφιών	96

2

Franziska Lang

Μινωική, μυκηναϊκή και γεωμετρική περίοδος

1	Η μινωική Κρήτη (1900 έως 1600 π.Χ περίπου)	99
1.1	Φάση των παλαιών «ανακτόρων» (MM IB έως MM IIB: 1900 έως 1700/1650 π.Χ. περίπου)	100
1.1.1	Παλαιά «ανάκτορα»	101
1.1.2	Οικισμοί	101
1.2	Φάση των νέων «ανακτόρων» (MM III έως YM IB: 1700/ 1650 έως 1425 π.Χ. περίπου)	101
1.2.1	Τα νέα «ανάκτορα»	102
1.2.2	Οικισμοί	113
2	Ο μυκηναϊκός πολιτισμός (1600 έως 1100 π.Χ περίπου)	118
2.1	«Ανάκτορα»	118
2.2	Οικισμοί	126
3	Τέλος της εποχής του χαλκού - Μετάβαση σε νέα περίοδο (1100 έως 900 π.Χ περίπου)	128
4	Γεωμετρικός πολιτισμός (900 έως 700 π.Χ)	129
	Ειδικότερη βιβλιογραφία	133

3

Wolfram Hoepfner και συνεργάτες

Η εποχή των Ελλήνων

1	Αρχαϊκή περίοδος	141
1.1	Εισαγωγή	141
1.1.1	Ιδιοτυπία της πόλης-κράτους	141
1.1.2	Η θέση των κεντρικών τμημάτων	141
1.1.3	Μορφή των οικισμών	142
1.1.4	Μικρά κράτη	145
1.1.5	Τύποι των πόλεων-κρατών	150
1.1.6	Προβλήματα και μετασχηματισμός των πόλεων-κρατών	150
1.1.7	Τύποι σπιτιών και μεταβολή τους	151
1.1.8	Καινούργιοι οικισμοί-αποικίες	162
1.2	Το Εμποριό της Χίου	171
1.2.1	Θέση και σχετικές έρευνες	171
1.2.2	Σπίτια	173
1.3	Η Ζαγορά της Άνδρου	177
1.3.1	Θέση και σχετικές έρευνες	177
1.3.2	Σπίτια	177
1.4	Τήλος. Μία πόλη με πυργόσπιτα (Σε συνεργασία με τη Μελίνα Φιλήμονος)	184
1.4.1	Ιστορία και σχετικές έρευνες	184
1.4.2	Το νησί και η κεντρική περιοχή	184
1.4.3	Σπίτια	188
1.5	Ξάμπουργο της Τήνου	205
1.5.1	Θέση και σχετικές έρευνες	205
1.5.2	Σπίτια	205
1.6	Βρουλιά. Μία ραβδωτή πόλη της Ρόδου	210
1.6.1	Θέση και σχετικές έρευνες	210
1.6.2	Το τείχος της πόλης και τα δημόσια κτήρια	210
1.6.3	Σπίτια	210
1.6.4	Πολεοδομία	213

2	Κλασική περίοδος	215
2.1	Εισαγωγή	215
2.1.1	Δημοκρατική πολεοδομία και τυπικά σπίτια	215
2.2	Μίλητος	221
2.2.1	Θέση και ιστορία	221
2.2.2	Η πόλη του Ιππόδαμου	221
2.3	Πειραιάς. Η οικοδόμηση της πρώτης ευρωπαϊκής πόλης	225
	(Σε συνεργασία με τον Γεώργιο Σταϊνχάουερ, Ιωάννα Κραουνάκη και Ernst-Ludwig Schwandner)	
2.3.1	Ιστορικό πλαίσιο	225
2.3.2	Σχέδιο της πόλης, αγορά και δημόσια κτήρια	225
2.3.3	Νησίδες και σπίτια	230
2.4	Αθήνα και Αττική	235
2.4.1	Ο Πανσανίας και η αποκατάσταση του αρχαίου κέντρου	235
2.4.2	Η αρχαϊκή πόλη	241
2.4.3	Η ακμή της κλασικής περιόδου	246
2.4.4	Ύστερη κλασική περίοδος	256
2.4.5	Αττική	257
2.5	Όλυνθος. Μια πόλη με ανέσεις οργανωμένη σε ζώνες	275
	(Σε συνεργασία με τον Ernst-Ludwig Schwandner)	
2.5.1	Έρευνες	275
2.5.2	Ανάπτυξη της πόλης	275
2.5.3	Κεντρική οδός, αγορά και εμπορικό κέντρο	278
2.5.4	Δημόσια κτήρια	278
2.5.5	Νησίδες, μέγεθος σπιτιών και δρόμοι	280
2.5.6	Το τυποποιημένο σπίτι σε τρεις παραλλαγές	281
2.5.7	Επέκταση της πόλης, μετασκευές και μετατροπές των σπιτιών	289
2.6	Κολοφώνα (Σε συνεργασία με τον Ernst-Wilhelm Osthus)	294
2.6.1	Ιστορία	294
2.6.2	Παλαιά πόλη και νέα πόλη	297
2.6.3	Κλασικά σπίτια στην παλαιά πόλη	299
2.7	Ρόδος. Η πρώτη σύγχρονη μεγαλούπολη	305
2.7.1	Ίδρυση της πόλης	305
2.7.2	Θέση και σημασία	308
2.7.3	Ιερά	311
2.7.4	Αγορά	312
2.7.5	Οδικό δίκτυο	312
2.7.6	Εφεδρικός χώρος για μελλοντική οικοδόμηση	312
2.7.7	Καινούργιες ανασκαφές σπιτιών (Σε συνεργασία με τη Βάσω Πατσιαδά)	314
2.7.8	Το ροδίτικο κανονικό σπίτι	321
2.7.9	Το ροδίτικο περιστύλιο	323
2.7.10	Η χρονολόγηση της οικίας Λουιζίδου	323

3	Ύστερη κλασική περίοδος	331
3.1	Εισαγωγή	331
3.1.1	Οικοδόμηση πόλεων	331
3.1.2	Πόλη και ανάκτορο του Μουσώλου	331
3.1.3	Τα ανάκτορα του Αρχέλαου	333
3.1.4	Το Πομπειείον, ένα ανάκτορο της δημοκρατίας	336
3.1.5	Ένα καινούργιο πρότυπο ζωής στις ελληνικές πόλεις	338
3.1.6	Περιστεύλια και μωσαϊκά	339
3.1.7	Τα διπλά σπίτια ανακτορικού τύπου στην Ερέτρια	341
3.1.8	Το ανάκτορο του Φιλίππου Β' στις Αιγές	344
3.1.9	Επανένταξη της γυναίκας στην κοινωνική ζωή	344
3.1.10	Διπλά σπίτια ανακτορικού τύπου στην Πέλλα και τη Μαρώνεια	347
3.1.11	Αστικές κατοικίες	353
3.2	Πριήνη. Μια πόλη ως ολοκληρωμένο έργο τέχνης	353
3.2.1	Ιστορία και σχετικές έρευνες	353
3.2.2	Πολεοδομικό σχέδιο	358
3.2.3	Αγορά, νησίδες και κλήροι	359
3.2.4	Ναός της Αθηνάς	360
3.2.5	Σπίτια με κλασική λιτότητα	368
3.3	Δύστος. Μια μικρή πόλη στην Εύβοια (Έρευνες στην περιοχή σε συνεργασία με τον Ernst-Ludwig Schwandner)	368
3.3.1	Έρευνες	368
3.3.2	Θέση και ιστορική κατάσταση	368
3.3.3	Το βουνό της πόλης και το αρχαϊκό πολεοδομικό σχέδιο	370
3.3.4	Το τείχος της πόλης	373
3.3.5	Σπίτι J	373
3.4	Κασσώπη. Μια πόλη με ζώνες της ύστερης κλασικής εποχής στη βορειοδυτική Ελλάδα (Σε συνεργασία με τον Σωτήρη Δάκαρη, την Κωνσταντίνα Γραβάνη και τον Ernst-Ludwig Schwandner)	385
3.4.1	Ιστορία και σχετικές έρευνες	385
3.4.2	Θέση και δομή της πόλης	386
3.4.3	Δημόσια κτήρια	388
3.4.4	Σπίτια	391
3.5	Ορράον. Μια σχεδιασμένη μικρή πόλη στην Ήπειρο..... (Ανασκαφές σε συνεργασία με τον Σωτήρη Δάκαρη, την Κωνσταντίνα Γραβάνη και τον Ernst-Ludwig Schwandner)	402
3.5.1	Ιστορία και σχετικές έρευνες	402
3.5.2	Θέση και ιστορική κατάσταση	402
3.5.3	Γεωλογία, λατομείο, οικοδομικό υλικό	405
3.5.4	Τείχος της πόλης	406
3.5.5	Πολεοδομικό σχέδιο	406
3.5.6	Τα δημόσια κτήρια	407
3.5.7	Σπίτι 1	413
3.5.8	Άλλα σπίτια	429
3.5.9	Σπίτι 1 και τα σπίτια της Κασσώπης	429
3.5.10	Ανακεφαλαίωση	430

3.6	Λευκάδα. Τρόπος κατοίκησης και καθημερινή ζωή σε μια πόλη της βορειοδυτικής Ελλάδας (Manuel Fiedler)	431
3.6.1	Γεωγραφική θέση και ιστορία	431
3.6.2	Ανασκαφές σπιτιών	434
3.6.3	Καθημερινή ζωή και ευρήματα	441
3.6.4	Ελληνική πόλη και ρωμαϊκή κυριαρχία	445
3.7	Ανασκαφές στην Καλλίπολη (Ανατολική Αιτωλία) (Πέτρος Θέμελης)	447
3.7.1	Θέση και ιστορία	447
3.7.2	Έρευνες	449
3.7.3	Τείχος της πόλης	450
3.7.4	Σπίτια	450
4	Ελληνιστική περίοδος	463
4.1	Εισαγωγή	463
4.1.1	Ενιαία πολεοδομία	463
4.1.2	Μετασκευή των παλαιών πόλεων	465
4.1.3	Μνημειακός χαρακτήρας και σκηνογραφίες	467
4.1.4	Τα ανάκτορα της Πέλλας και της Περγάμου από την ακμή της ελληνιστικής περιόδου	468
4.1.5	Μεταβολή στη χρήση των χώρων στα σπίτια της Πριήνης και των Ερυθρών ..	472
4.1.6	Πυργόσπιτα και πολυώροφα οικήματα	473
4.1.7	Επαύλεις	476
4.2	Αλεξάνδρεια. Η πρώτη ελληνική μεγαλούπολη	477
4.2.1	Θέση και διάρθρωση	477
4.2.2	Η περιγραφή της πόλης από τον Στράβωνα και τα ερείπια στην περιοχή	479
4.2.3	Κατοικίες	491
4.3	Η Αντιόχεια η Μεγάλη και η Επιφάνεια	494
4.3.1	Θέση και σχετικές έρευνες	495
4.3.2	Σχέδιο της πόλης	498
4.3.3	Επιφάνεια, η ορεινή πόλη του Αντίοχου Δ'	506
4.3.4	Η περιορισμένη πόλη του Ιουστινιανού	515
4.3.5	Τα προάστια και οι γειτονικές πόλεις Ηράκλεια, Δάφνη και Σελεύκεια	516
4.4	Θεσσαλονίκη	518
4.5	Δούρα Εύρωπος. Οι Έλληνες στη Μεσοποταμία	528
4.5.1	Θέση και δομή της πόλης	529
4.5.2	Σπίτια	533
4.6	Δήλος. Η πόλη των εμπόρων	541
4.6.1	Τα παλαιότερα σπίτια	541
4.6.2	Καινούργιος τρόπος διαβίωσης σε καινούργια σπίτια	549

5	Επιμέρους προβλήματα	559
5.1	Κατασκευή και υλικό (Ernst-Ludwig Schwandner)	559
5.1.1	Θεμέλια τοίχων	560
5.1.2	Δάπεδα	562
5.1.3	Τοίχοι	563
5.1.4	Πόρτες	565
5.1.5	Παράθυρα	566
5.1.6	Οροφές και βάσεις των στεγών	568
5.1.7	Επικάλυψη των σκεπών	569
5.1.8	Εξειδίκευση	570
5.2	Η κλασική «αυλή». Αυλές και ελεύθερος χώρος (Bradley A. Ault)	571
5.3	Νοικοκυριό (Wolfgang Schuller)	579
5.3.1	Όρος	579
5.3.2	Πηγές	579
5.3.3	Συγκεφαλαίωση	584
	Ειδική βιβλιογραφία	592
5.4	Χειροτεχνική εργασία στον περίγυρο της κατοικίας (Gerhard Zimmer)	593
5.5	Η ομορφιά των χρηστικών αντικειμένων. Τέχνη και έργο τέχνης στο ελληνικό σπίτι (Gerhard Zimmer)	608
5.6	Νομική και οικονομική πλευρά (Dieter Hennig)	619
5.6.1	Γενικές εισαγωγικές παρατηρήσεις	619
5.6.2	Κρατικές δεσμεύσεις και ρυθμίσεις	619
5.6.3	Δίκαιο γειτονίας	621
5.6.4	Κρατική παρέμβαση στην ιδιωτική ακίνητη περιουσία	622
5.6.5	Απόκτηση και κατοχή ακινήτων	623
5.6.6	Εκμίσθωση	628
	Ανάπτυξη συντομογραφιών των βιβλιογραφικών παραπομπών	633

4

Jens-Arne Dickmann

Η περίπτωση της Πομπηΐας: κατοίκηση σε μια μικρή πόλη

1	Τα αρχαιολογικά ευρήματα	641
2	Το οδικό δίκτυο και η οργάνωση της αστικής συγκοινωνίας	646
3	Ένα τετράγωνο κατοικιών και οι ένοικοί του: η νησίδα Arriana Polliana (VI 6)	652
4	Συνθήκες κατοικίας στην ελληνιστική πόλη του 2^{ου} αιώνα π.Χ.	658
4.1	Οι συστοιχίες σπιτιών μικρών ιδιοκτητών	658
4.2	Η κατοικία με το επιβλητικό atrium	661
4.3	Η υιοθέτηση του ελληνιστικού τρόπου κατοίκησης κατά τη διάρκεια του 2 ^{ου} αιώνα π.Χ.	666
4.4	«Καλές συνοικίες» στο εσωτερικό της πόλης	675
5	Αυξημένες απαιτήσεις κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ.	679
5.1	Η φαντασία στην πολυτέλεια	679
5.2	Η διαμόρφωση διαφορετικών σειρών δωματίων	682
5.3	Μαγειρεία, σκλάβοι και συμπόσια	690
5.4	Το λουτρό ως χώρος κοινωνικών επαφών	693
6	Η σκηνοθεσία του δωματίου καθημερινής χρήσης κατά τον 1^ο αιώνα μ.Χ.	697
6.1	Η κατοικία των αυτοκρατορικών χρόνων ως «σπίτι για επίδειξη»	697
6.2	Από τα άλση με πλατάνια στους διακοσμητικούς κήπους	700
7	Ανακεφαλαίωση	706
	Εκτενέστερη βιβλιογραφία	707

5

Claudia Liedtke

Ρώμη και Όστια: μια πρωτεύουσα και το επίνειό της

1	Εισαγωγή	711
2	Domus: «η μονοκατοικία»	715
	2.1 Κατοίκηση σε ανάκτορο	715
	2.2 Κατοίκηση σε «αστική έπαυλη».....	724
3	Νησίδα: «διαμερίσματα» και «πολυκατοικίες»	735
	3.1 «Διαμερίσματα» στην Όστια	736
	3.2 «Πολυκατοικίες»	749
	3.2.1 Συντεχνιακές οικίες	754
	3.2.2 Κατοίκηση σε μεσοπάτωμα	755
	3.2.3 Ανακεφαλαίωση	758
4	Ξενοδοχεία	759
	Ειδικότερη βιβλιογραφία	763

6

Gunnar Brands / Leonard V. Rutgers

Κατοίκηση στην ύστερη αρχαιότητα

1	Εισαγωγή: Κατοίκηση σε πόλη της ύστερης αρχαιότητας	767
2	Αυτοκρατορική κατοίκηση	776
3	Φεουδαρχική κατοίκηση. Οικία (domus) και έπαυλη (villa)	785
4	Κατοίκηση των απλών ανθρώπων στην πόλη και την ύπαιθρο	803
5	Κατοίκηση με επιρροές από την καινούργια χριστιανική πίστη	813
	5.1 Το σπίτι ως τόπος συνάντησης της κοινότητας	813
	5.2 Ο ανώτερος κλήρος: επισκοπικές έδρες	815
	5.3 Κατοικίες μοναχών	818
	5.4 Κατοίκηση κατά τη διάρκεια ταξιδιού για προσκύνημα	821
	Ειδικότερη βιβλιογραφία	829

Τα κεφάλαια 2, 3, 5, 5.2 και 5.4 γράφτηκαν από τον G. Brands, τα κεφάλαια 1, 5.1 και 5.3 από τον L. V. Rutgers, ενώ το κεφάλαιο 4 αποτελεί καρπό συνεργασίας.